

BORSSZEM JANKÓ

Olaszországi vanderpursok.

Vándorélet a gyöngyélet,
Nem kell oda tudomány!

Budapest antik műemlékei.

— Overbeck tanártól. —

BUDAPEST műemlékeit a műtudósok mindeddig részint teljesen mellőzték, részint oly hamisan fogták föl, hogy a balvélemények és előítéletek valóságos Augiás-istállóját kell kisöprenem, midőn e tárgya kapni merészelek.

Mindenekelőtt az antik szobrászat azon remekeitől akarok szólni, melyekkel Budapesten uton-utófélen találkozunk.

Legfőbb ezek közt az ugynevezett „nagy Kristóf“, melyből persze csak a katolikus papság csinált keresztény szentet, holott az félreismerhetlenül a Kr. e. 50—40 évből származó római szobor, mely Lepidus triumvirt ábrázolja; Lepidus ó-magyar nyelven „lepedős“-sé változott, (l. a ruházatát képező kőlepedőt). A vállán nyargalászó és kezében almát tartó gyermek okvetlenül Almásra utal mint a szobor lelhelyére és nyilván csak hieroglyphicus jelentményű későbbi toldalék. Az arany sugárkör a czopf-korszak rut kinövése. A szobor készítője nem lehet egyéb azon híres Paczanidesz szobrásznál, ki a Kr. e. első század közepetáján virágzott Rómában, honnan műveit az akkoriban igen műkedvelő Pannoniába is nagyban exportálták.

Nem kevésbé érdekes remekmű a József-téren jelenleg egy füszeráros czéjje gyanánt szolgáló kis néger-szobrocška, mely tulajdonképen görög Apolló-szobor. A fekete színt illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy azt a görögök idejében nem ritkán használták szobrok színezésére; így tudvalevőleg sok régi festő a madonnát feketén festette (*Madonna aethiopica*), a Loretóban levő és állítólag szent Lukácstól faragott szentkép is szerecsenszínű, s ugyanez eset forog fenn a kérdéses Apolló-szobrocskánál is. Természetes, hogy a kezében tartott czukorsüveg későbbi toldás az eredetileg ott létezett kéziij helyett. A technika félreismerhetlenül elárulja a művészt: Szamariai Fülipposz kisázsiai szobrászt, a rhodoszi iskola egyik fő képviselőjét.

Ugyancsak a József-téren szemléljük Plátó athéni bölcsész ércszobrát, (a köznép József-nádornak keresztelte el,) Phidiász egyik remekét, melyről már Bivalodorus római műtörténész is említést tesz. A bölcsész himzett tógában áll előttünk, jobbában azon kakast tartva, melyet Diogenes gunyosan „Plátó emberének“ nevezett; e kakas némileg egy magyar süveghez hasonlít, miért is a köznép József nádor süvegének tartja, de a hosszan kiálló kakastollazat az én nézetem mellett tanuskodik.

A királyutczában megint egy szentté avatott pogány istenséget találunk: Praxiteles azon dicső Hygieáját, mely egy ósmagyar patika fölött sarokszobor gyanánt áll és jelenleg „szent Mária Terézia“ név alatt emlegettetik. A híres görög szobrász vésője ezen bájalak minden ízén meglátszik; azonban okkal gyanítom, hogy itt Phidiász posthumus művével van dolgunk, t. i. olyannal, melyet már halála után faragott.

A szemközt álló gyönyörű feszület mindenesetre a renaissance-korból való, de még bizánczi befolyás alatt készült, mire aranyozott fehérneműje utak. A művész neve nem bizonyos, de miután nincs odavésve, senki sem bizonyíthatja rám, hogy nem a híres Duna d'Ischia, (a francziák Dunaiskias-nak nevezik). A templom előtti kutszobor eddig a kigyót eltaposó szüz Mária nevét viselte; én azonban régi pompéjii genreszobrot látok benne, melynek tárgya: Éva és a kigyó. Hogy alma nincs náluk, az csak azt bizonyítja, hogy a művész azon perczet választá, midőn Éva az almát már megette, — a csutkját saját szememmel ott láttam a szobor talpzata mellett a kövezeten.

Megemlítendő még Philemon és Baucis szobra a barátok terén. Ez is kutszobor, még pedig félreismerhetlenül görög véső műve. (*Lysipposz? Komrnériusz?*) Az agg házaspár még egészen fiatal korban van ábrázolva, amint épen vizet hord a konyhára; hogy Philemon is nőies ruhában van, senkit se zavarjon, mert a kisázsiai öltözet egyáltalán ilyen bő, lobogós és nőies szabású volt. (L. Xenoph. *Cyrop.* XVI. 25.)

A nemzeti színház egyik fülkéjében üres talpzat áll, de még némi nyomaival a hajdan ott létezett mellszobornak. A talpzacon fölírat is olvasható, de csak e szó: „Megyeri“. Ily alakban e szó teljesen értelmetlen, azt kell tehát hinnünk, hogy a vésnök hibát követett el, és csakugyan nagy a valószínűség, hogy ott „Megáris“-nak kellett volna állnia, egy görög tartomány nevének, melynek amaz eltűnt szobor alkalmasint allegoriáját képezte. Ebből következtethetjük, hogy a színház homlokzatának többi fülkéi szintén görög tartományok jelképes személyesítéseit tartalmazták, a miből ismét az világlik ki, hogy a nemzeti színházat a magyarországi görögök építették; — ha vajjon az egyesültek-e vagy a meggyesültek, azt mindeddig el nem dönthettem.

Ami végre a Rókus-kórház előtti ugynevezett Mária-oszlopot illeti, azon az indiai befolyás félreismerhetlen. Nem is szűz Mária e szobor, hanem oszlopszentet ábrázol és Buddhára utal. Minthogy hír szerint egri kanonok állította, Egerben pedig hajdan a török uralkodott, aki Ázsiában India határosa: igen érdekes szemlélni, mily csatornákon szívárgott át a buddhizmus Indiából Budapestre.

Viveur — egy ur aki siet meghalni.

*

Markotányosné — l'homme-femme.

*

Ha látom, a paraszt mily érzéktelen a természet ragyogó szépségei közt, melyeknek ölében él, mindig eszembe jut egy könyvtárnok, aki nem tud olvasni.

*

Vagyunk olyan nemzet mint a francia. Mert ha van ennek Louis'orja és Napoleond'orja — mi nekünk meg van Csikysánd'orunk, Szederkényinánd'orunk és Ald'orunk. Ezekből majd csak kiteremtjük valahogy a magyar nemzeti bankot.

A bűvész lámpása, vagy a hazajáró lelkek.

— Ejtéli kép. —

A TRICHIN.

— Tudományos komédia 4 felvonásban. —

Személyek.

D^{or} Fonalóczy, hanemannculus cafcanus medicus.

D^{or} Domovirus, az ő pilulás pajtása.

D^{or} Parturbanus, medicus urbanus.

Özv. Nyaklevesné, betegápoló.

Puezor Gergely, külvárosi hentes.

Salamone Salamini-Salamucci, cinalatore di colbasso italiano debrezenino.

Kudlfleck Mám, polg. paczalasznő.

Miriametrovics Dilutius homöopatikárus.

1-ő

2-ik } beteg

3-ik }

I. Felvonás.

D^{or} Fonalóczy (a kórház rendelő-szobájába rohan.)
Barátim, habemus, megvan! Hat ihm schon!

D^{or} Domovirus. Mit? Quid? Was denn?

D^{or} Fonalóczy. Tri — triri — trará — tirititrichin! . . . (Egy kis üvegsét von ki zsebéből, tart l-mát egy üveg-lemezkére csöppenti, a górsó alá tolja s dr. Domovirust odahúzza. Énekelve:) Nos hát — mit mondasz hozzá?

D^{or} Domovirus. Ez a tengeri kigyó itt . . .

D^{or} Fonalóczy. Az a tengeri kigyó tri — trá — trichin! (Tánczol.)

D^{or} Domovirus. Nem csalódom? Már egyszer fődöztél fel ily microstoceákat és . . .

D^{or} Fonalóczy. Mit és? Pompás trichinek voltak, gyönyörű trichinek voltak. S épen ez volt hibájuk, mert a giliszták közé kellett soroznunk szegényeket. Sie waren zu schön! Ezeket ma a Rókusban fődöztem fel. Nagyszerű tünetek, dagályos nyakizom, nyálfolyás, pulsus capricans. (Tánczol.)

D^{or} Domovirus. Ugy látszik, a pulsus capricans a te lábaidba szállt. Hanem siessünk a Rókusba. Mily szerencse! (A kórházba szaladnak.)

II. Fölvonás.

D^{or} Fonalóczy. Mi ujság, Nyaklevesné? Mit csinálnak a betegek?

Özv. Nyaklevesné. Egész nap csak enni kérnek.

D^{or} Fonalóczy. Ahá, újabb kórtünetek. Három nap óta csak egy-egy zsemlyét kapnak, hogy a trichinek éhen vesszenek.

D^{or} Domovirus. Ugy látszik, a betegeid fognak éhen veszni. Ahá, itt vannak.

D^{or} Fonalóczy (az 1-ső beteghez.) Igy. Álljon az ablakba. So! Most nézz ide, barátom. Nos hát, mit szól . . . vagy ugy. — Mióta fájlalja a torkát?

1-ő beteg. Mióta hurkát ettem.

D^{or} Fonalóczy (diadalmasan néz a kollegára.)

D^{or} Domovirus (a beteghez.) Máskor nem ártott meg önnek a hurka?

1-ő beteg. Nem, kérem szeretettel, mert rendszeren csak a töltelékét szedtem ki. De most, hogy ilyen drága időket élünk, hajastul eszem meg és így történt . . .

D^{or} Fonalóczy. Aha!

1-ő beteg. És így történt, hogy bizony a hurka facetskúja a torkomon akadt.

D^{or} Fonalóczy (nagyot ugrik.) Hah! Mit? Csitt! Um Gott's Wüllen, schweigen! (A kollega a kanapére dől ijedtében.) De a másik! Hol van a másik? Nyaklevesné, a másik beteget! De már ez itt, ez félreismertetlen! Schau her! — Fáj? Thut's weh? Molí?

2-ik beteg. Bizom fáj.

D^{or} Domovirus. Mióta?

2-ik beteg. Mióta a nágyaságos doktor ur kivágtá nekem egy dárabká hust kípembul.

D^{or} Fonalóczy. No ja; tudod, a górsővezés végett. — De a nyálfolyás, he? A nyálfolyás?

2-ik beteg. No kérem (szégyenkezve) szoktám mindig kicsiny bágózni, átul sokát kepkedek, az nágyon egisíges.

D^{or} Fonalóczy (dühösen.) Hát mért nem mondta ezt előbb?

2-ik beteg. De há nem méltuztattá kirdeznyi. (A kollega az ágyról a padlóra dől.)

D^{or} Fonalóczy. Der Kerl m u s s trichinös sein! Ich thu's nit anders! — Menjen vissza az ágyába s nekem ne bagózzon többet. Nyaklevesné, a beteg két napig nem kap egyebet egy ostyanál. Weiter! Hol van a numero drei? — Hogy van?

3-ik beteg. Jól uram.

D^{or} Fonalóczy (dühösen.) Hogy meri ezt mondani?

3-ik beteg. De ha ugy van, uram!

D^{or} Domovirus. Hisz ez nem cyanotikus, mint mondád? Tegnap még, ugy-e, kékes, szederjes színű volt a képe?

3-ik beteg. Az volt az, uram. De hogy megmosakodtam, leváltak a foltok. Mert tetszik tudni, én kékfestő vagyok az ó-budai kartongyárban, nágyaságos Goldberger . . . (A kollega a padlón hempereg.)

D^{or} Fonalóczy. Hallgasson! Egy szót se! Különben az is a szerencséje, hogy kékfestő! Másképp vége lett volna magának!

D^{or} Domovirus. Te, ez régi vicz!

D^{or} Fonalóczy. Az ember kinjában csak nem csinálhat uj viczeket? Gyerünk!

III. Fölvonás.

Salamone Salamini-Salamucci. Meine Err! Credete che sono eine Hesel hoder Hochs, hoder Allunk, hogy üzletemet így semmiért tönkre hagyjam tenni? Corpo di Baccodi! Porco di trichino, fachino, strachino!

Puezor Gergely. Hát a ki miskárolója van a doctori tudományának! Igy illik a szegény ember kenyerét pocsekká tenni? Ugy nézzen az ur a szemembe, hogy hurkává áprítom, ha az ujságba ki nem

teszi, hogy hazudott. Azt a trikínos miatyánkját az ur keserves mivoltának!

Kudlfleck mám. Sõ Pamschabl! Sõ wollen's an Docter sein? Sõ homõopatzer übereinand! 'S Gschnäft ruinirn? I haur Ihna fuchzig Ellen Wampen um d' Ohrwaschln, dass' n Herrgott für an Strumpfwirker anschaugn! Sõ Trichineser, Sõ!

D^{or} Fonalóczy (kétségbeesve.) Blamatus sum!

Miriametovics Dilutius. O Hahnemann! (sir.)

IV. Fölvonás.

D^{or} Parturbanus. Nagy érdemü publicum! Trichnincs veszedelem! Egyél sunkát, kalbászt, hurkát mint azelőtt. A rágalmazott disznó csorbítatlan glóriában ragyog ismét Kőbánya fölött. Salami aleikum!

Kerkapoly és Tisza olaszországi naplójából.

(Tisza Lajos följegyzései.)

Brennerpálya, ápril 1.

BRENNER nekem igen tetszett. Nagyon sajnálom, hogy ily pályát nem teremtettem az alföldön. Amily jövedelmező üzletet itt az állomásokon az Edelweissal üznek, olyat lehetett volna nálunk az árvaleányhajjal folytatni, melynek tiszta jövedelmét aztán az árvapénztárakba téve, az árvaügy páratlan lendületet vett volna. Ami itt hegy, völgy, erdőség, vizesés előfordul, az nálunk a délibáb segélyével mind könnyen eszközölhető lett volna. Egy Brenner természeti akadályok nélkül! Kitünõ eszme! Brennernde Frage!

Roveredo, ápril 2.

Roveredo vagy Revidero — a Roverederci — a viszontlátásig. Kocsira ültünk és kirándultunk főleg a végből, hogy az utakat tanulmányozzam. Sokkal jobbak, mint nálunk. Nem volna-e lehetséges olasz-tiroli bérbe adni az uti vállalatokat? Ezek az itteni emberek jobban dolgoznak uti úti figura docet.

Uti utóirat. Roszul irtam. Nem Roveredo, hanem Roveredo. De a megjegyzés mégis elmés.

Milano, ápril 4.

A dómot régóta ismertem s most is nagyban gyönyörködtem benne — különösen az olasz nőkben, akik benne térdeltek és üldögéltek. Ezekkel az olasz népségekkel kell a dómot élvezni. Ha még egy negyedóraig benn maradtam volna, megtanultam volna pro domo beszélni. Kisziettem. Most sajnálom, hogy közmunkatanácsni elnök-koromban nem építettem ilyen domot. Kerkapoly erre azt jegyezte meg, hogy hát honnan vetted volna az építõmestert? Paperlapap, egy magyar fõurhatnám ur mindenhez ért, majd megcsináltam volna a tervét én magam. Ez a Kerkapoly olyan difficilis. Azt gondolja, minden ember professori természettel születik, aki egész életén át tanul. Meglepõ tüneményt láttam egy séta alkalmával. Kisértáltunk a mezõre s megfigyeltünk egy olasz csigát. Kerkapoly kiszámította, hogy ötször oly gyors, mint az ügyme-

net volt a közlekedési ministeriumban az én kor mányzásom alatt. Ha én is goromba akarnék lenni Karival! . . .

Flórencz, ápril 8.

(Kerkapoly naplójából.)

Én nemcsak nagyban, de nagyban és egészben gyönyörködtem Olaszországban.

Ha Flórencz Magyarország fővárosa volna, vagy Magyarország volna Olaszország, vagy Budapest állna Olaszországban, az ránk nézve elõnnyel járna, Olaszországra pedig hátrányt nem vonna maga után, mert itt annyi a város, hogy csak úgy dobálóznak a fővárosokkal. Mennyi adósságot lehetne erre a városra csinálni! Még pedig fundáltat.

Róma, ápril 14.

Kiváncsi voltam a pápára. Pápa és pápa közt mi különbség! Pénzügyi szempontból meg épen érdekes tanulmány. Földadó, személyadó, kereseti adó, jövedék, illeték helyett egyetlen egy adónem — a péterfillér, mely a keresztényi szeretet egy katastrális holdja után átlag 1—2 frtot jövedelmez évenként. Ennek a pápai pénzügyi kezelõnek bezzeg nem kell adóreformokon törni fejét Mennyivel czélszerûbb alapokra van fektetve az üdvösségi banknóta még a nemzetiek-nél is. Ami ezt a pénzügyi rendszert ajánlatossá teszi, az pénzügyi közegeinek olcsósága. Ime példa rá Magyarország. Pénzügyi igazgatóság a „Magyar Állam“, direktor Lonkay Antal, pénzügyi fogalmazó Jósika Kálmán; végrehajtó finánczok: minden harmadik plebanus vagy káplán. A curiának egy garasába sem kerül és sokkal jobban mûködnek, mint a mi közegeink. Aztán igen könnyû a pénzügyi törvényhozás is. A cenzust sem kell megállapítani, mindenki maga állapítja meg. Cseréltem volna a pápával finantz-koromban. Lajos barátom csak az új Róma tanulmányozásával foglalkozik, minden antiktól irtózik.

ápril 15.

Meglátogattuk a ministeriumokat. A pénzügyiben oly sajátságot vettem észre, mely homlokegyenest elüt hazai szokásainktól. Bevezettek egy szobába, azt mondták, ez a pénztár — abban a szobában sok Wertheim-cassa állt egymást mellett hosszú sorban. Kinyitották az elsõt, ki a másodikat, harmadikat, negyediket, huszonhatodikat és — egyiksem volt üres. Lajos rám nézett, én Lajosra. Kimentünk. A küszöbön megfogja Lajos a kezemet és fülembé súgja olaszul: „itt könnyû miniszternek lenni“. Én spanyolul válaszoltam: „Az ám!“ — Az olasz hivatalnokok általában biztosítottak, hogy itt az a sajátságos szokás uralkodik, hogy a pénztárakban pénz tartanak.

Messina, ápril 20.

Lajos a „Messinai hölgyet“ kívánta látni, de csak többes számban láthatott messinai hölgyeket, akik azonban szintén ismerik a karok használatát, mint a Schiller-fele egyesszámú.